** ئەی لەو بڕوایەدایت خۆشەویستی بەتەواوی و بۆ هەمیشە لەناو بچێت؟*

— یەکێك لە کاراکتەرەکانی خۆشەویستی ئەوەیە لەسەر بنەمای ناسینی مرۆڤەکەی بەرامبەرەوە، بەبێ هیچ مەرجێك خۆمان تەسلیم دەکەین. خۆمان تەسلیم بەو کەسە دەکەین کە وەك ئێمە مرۆڤە و لەناو مێژوویەکدا دەژی، نە کەسێکی ئەفسانەییە و نە بوونەوەرێکی فریشتەئاسا. ئۆکتاڤیۆپاز لە شوێنێکدا نووسیویەتی: «خۆشەویستی ڕاستەقینە، پێکەوەبوونێکی چارەنووس سازە، تیایدا بوونەوەرێکمان خۆشدەوێ کە قابیلی مردنە، وەلێ بەجۆرێ خۆشمان دەوێ وەك ئەوەی هەرگیز نامرێ!». لە خۆشەویستیدا گرنگ ئەوە نیە خۆشیان بوێی بەڵکو ئەوەیە خۆشەویستی ببەخشی و خۆت دەستپێشخەر بیت لە بەخشیندا. دیارە تا دێت ئەم تێگەیشتنە لە خۆشەویستی لە ناو کۆمەڵگای ئێمەدا بەسەر دەچێت، هەر لەبەر ئەوەیشە کە خۆکردنەوە و پەنابردن بۆ ئەویتر پرۆسەیەکی ئازاردەر و بە ئێشە و زۆربەی کات دەستمان بەئاگرەکەدا دەچزێ، پەشیمان دەبینەوە لەوەی کە دڵی خۆمان بۆ یەکێکیتر ئاوەڵا کردووە.. بەڵام ئەوە سرووشتی خۆشەویستیە کە بەو جۆرە بێدەسەڵاتانەیە بمانخاتە بەردەم ئەویتر. لەبەردەم ئەویتردا هەست بە لاوازی بکەین و بەهەموو مەرجەکانی ڕازیی بین و ژەهری ئەو بە قەند و نەبات وەربگرین. ئەمەیە ئەو شتەی لە کاتی خۆشەویستیدا وامان لێدەکات خودی خۆمان بین و پەیڕەوی لە هیچ نۆرم و ئەخلاقێکی کۆمەڵایەتی نەکەین، بەڵکو خودی خۆمان بین بەبێ هیچ ماسك و ڕووپۆش و خۆشاردنەوەیەك. پێکەنین و گریان، قووڕپێوان و قوربانی و شەوبێداری و برسێتی چەشتن، ببنە بەشێ لە ژیانی ئاسایی، تەنیا لە پێناوی ئەویتردا. ئەویتریش ئازادە لەوەی قەبووڵمان بکات یان نەء. وای

ئەگەر دەست بنرێ بە ڕوومانەوە، وای لەو داڕمانە جەستەیی و مەعنەوی و عەقڵیی و هەستیاریەی دووچاری دەبین و کەس بە فریامان ناگات.. ئەگەر خۆشەویستی ئاوامان لێبکات و ئەو وزەیە بێت کە لە خودی خۆمانەوە سەرچاوەی گرتووە بەرەو ئەویتر، ئەوە بەم مانایە لەو بڕوایەدا نیم خۆشەویستی وەك ووزەیەك بۆ هەمیشە لەناو بچێت. چونکە مرۆڤ هەمیشە پێویستی بە مرۆڤی تر هەیە و ئامادەیی مرۆڤەکان پێکەوە و لە حزووری یەکتردا، مەرجە بۆ وەدیهاتنی ژیانێکی ئینسانیانە. ڕەنگە بەهۆی مادەی کیمیاویەوە ئیمکانی هەبێت خۆشەویستی لەناو ببرێت، وەلێ نەك لە میانەی پرۆسە و پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکاندا. خۆشەویستی هێز و ووزەیەکی بەجووڵەخەرە کە لە قووڵاییەکانی بوونی ئینسانیانەی ئێمەوە سەرچاوەی بەستووە. ئێمە وەك مرۆڤ مەحکومین بەوەی ئەم وزەیە بەگەڕمان بخات، چونکە بەشێکی زۆر لە خۆدروستکردنمان پەیوەندی بە مەسرەفبوونی ئەم ووزەیەوە هەیە. بۆیە ناکرێت لەناو ببرێت یان بسڕدرێتەوە، بەڵام بۆی هەیە سەرکوت بکرێ و لە شێواز و فۆڕمی جیاوازدا بەدیار بکەوێت. بۆی هەیە لە ئاسۆی ژیانی نەوەیەکدا، یان قۆناخێکی مێژووییدا ئاوا ببێت و لە سپیدەی ژیانی نەوەیەکی تر و قۆناخێکی دیکەدا هەڵبێتەوە. وەلێ لەناوچوونی هەمیشەیی خۆشەویستی، شتێکە بۆ من مانای نیە.

** بەڵام تۆ باسی ئاوابوونی خۆشەویستی دەکەیت..؟*

— من باسی ئاوابوونی پەیوەندیی خۆشەویستی دەکەم وەکئەوەی لە کۆمەڵگادا بەدیار دەکەوێت، نەك مەحووبوونەوەی وزەی ژیاندۆستی و خۆشەویستی وەك وزەیەکی هەمیشەیی لە بوونی مرۆڤەکاندا. مرۆڤ لەهەر کات و شوێنێ بێت وزەی سۆزگەرایی و ئیرۆسیانە بەشێکە لە شوناس و بەرجەستەکەری مرۆڤبوونەکەی، بەڵام مەرج نییە ئەم وزەیە لە هەموو

سەردەمێکدا بواری بەرجەستەبوونی بۆ بڕەخسێ، یان تەندروستانە گوزارە لەخۆی بکات و ببێتە بەڵگەیەك لەسەر کامڵبوونی مرۆڤ. ڕاست دەکەیت، من باسی (ئاوابوون)ی خۆشەویستی دەکەم نەك نەمانی خۆشەویستی. ئەمەش بەمانای ئەوەیە ئەم ڕۆژگارەی ئێمەی تێدا دەژین و ئەو مێژووەی لەپشت سەرمانەوە جێمانهێشتووە، لە خزمەتی بەرجەستەبوونی پەیوەندییە ئیرۆسییەکاندا نەبووە و خۆشەویستی لە هەلومەرجێکی ئاوادا غەیبەت دەکا و ئاوا دەبێ. وەلێ مادام وزەی خۆشەویستی و خۆشەویستی لە قووڵاییەکانی بوونی مرۆڤانەی ئێمەوە سەرچاوە دەگرێت و مادام لەهەموو سەردەم و بارودۆخەکاندا کەسانێك هەن لەهەوڵی ڕەخساندنی ئەو هەلومەرجانەدان کە بۆ خۆشەویستی پێویستن، ئەوە ئاوابوونی خۆشەویستیش نابێتە شتێکی هەمیشەیی. خۆشەویستی بۆ جوگرافیایەکی دوور و نادیار ئاوا نەبووە، بەڵکو لە ڕۆح و ویژدانی خۆماندا وەك تاکەکەس ئاوا بووە و هەر کات ڕۆح و ویژدانی تاکەکەسەکانیش بێدار بۆوە، خۆشەویستی دووبارە هەڵدێتەوە.

پاشكۆی دووەم:

دەستبۆبردن، نقورچبازی، پەلاماردان و لێبادان

(گفتوگۆی: شەهلا مەحموود)

هەندێك كات لەقەرەباڵغی، یان لەچۆڵەوانیدا، دەبینین كوڕێك (پیاوێك) هەلێك دەدۆزێتەوە و پەلاماری كچێك (ژنێك) دەدات.. تۆ لە ڕوانگەی كۆمەڵناسییەوە چۆن ئەم دیاردەیە لێكدەدەیتەوە؟ بەڕای ئێوە هۆكارەكانی چین؟

ـ سەرەتا پێویستە ئەوە بگوترێ كە قسەكردن لەسەر بابەتگەلی ئاوا هەر تەنیا بابەتێ نیە بۆ زانستی كۆمەڵناسی و دەكرێ لە ڕوانگەی جیاوازی زانستەكانەوە قسەی لێبكرێ، بەتایبەتی لە ڕووی مێژوویی و دەروونناسیشەوە. بەڵكو پێویستە هاوكات لە ڕوانگەی هەریەكێ لەو بوارانەوە تەماشای بكرێت.. لەو بڕوایەدام ئەم دیاردەیە دیاردەیەكی بنەمایی نییە و پەیوەندیی نییە بە جەوهەری پێكهاتەی دەروونیی و جەستەیی مرۆڤەوە. ئێمە هیچمان بەو جۆرە لە دایك نابین و دەستمان لە پێكهاتەی خۆیدا بەو جۆرە دروست نەبووە كە بە شێوەیەكی خۆبەخۆ ببێتە ئامرازێكی پەلاماردەر. دەست لە جەوهەردا ئەندامێكی جەستەیە بۆ وەرگرتن و بەخشین و بەرگریكردن و دروستكردنی پەیوەندی و جەمسەر پێكەوەبەستن، نەك ئامرازێك بێت بۆ پەلاماردان و نقووڕچگرتن و لێبادان و داپچڕین و ڕنینەوە. بەبڕوای من ئەم دیاردەیە زیاتر لەوەی پەیوەندیی بە پێكهاتەی جەستەی مرۆڤەوە هەبێت، پەیوەندی هەیە بە

جەستەی نەخۆشی كۆمەڵگاوە كە وەك خوویێك فێری تاكەكەسەكانی دەكات و دواجار وەك دیاردەیەك، بۆ ماوەیەك بەردەوامی وەردەگرێ و بۆی هەیە لە قۆناغێكیشدا كەم ببێتەوە، یان شوێنی ڕوودانەكەی بگۆڕێت یاخود هەر نەمێنێت.

لێرەوە گەرەكمە بڵێم: هەم كات و شوێن و هەم ئەو ژینگە كۆمەڵایەتییەی تیایدا دەژین، ڕۆڵی خۆی هەیە لەوەدا كە چەندە زوو ئەم خووە دەست پێبكەین و چەندەش خێرا خۆمانی لێ ڕزگار بكەین. كەواتە بەبڕوای من هەڵەیەكی گەورەیە گەر بڵێین: ئەمە تەنیا پەیوەندی بەبونیادی دەروونیی تاكە كەسەكانەوە هەیە. دەبێت ئێمە بگەڕێینەوە بۆ ئەو یەكە كۆمەڵایەتییەی كە تاك تیایدا لە دایك دەبێت و پەروەردە دەكرێت بۆ ژیانێكی كۆمەڵایەتیانە، كە ئەویش یەكەی خێزانە. تەنانەت ئەگەر ئەم دیاردەیە وەك بارودۆخێكی بەدەروونیبووش لێكبدەینەوە، ئەوە پێویستە بزانین ئەو دامەزراوەیەی هەڵدەستێ بە دەروونیكردنی ئەم خووە، بریتیە لە خێزان و ئەو شێوازە پەروەردەییەی لە خێزانی كوردیدا باوە.

***ئایا دەتوانیت ئەمە بە نموونەیەك ڕوونتر بكەیتەوە؟**

ـ بەڵێ، با نموونەیەكت بۆ باس بكەم: ئەگەر كەسێك لە منداڵیدا لەتەمەنی (١-٦) ساڵی و تا زیاتریش لەماڵەوە، لەلایەن دایك و باوك و (خوشك و برا) گەورەكان، بەشێوەیەكی سرووشتیو سۆزەوە دەستی بەسەرا نەهێنرابێت، لەباوەش نەكرابێت، بێبەش بووبێت لە سۆز و ناوبەناویش چەپۆكیان بۆ داهێنابێتەوە و سنگیان لێكوتابێ و پەنجەی هەڕەشەیان لێبەرزكردبێتەوە و زللەیان لێدابێت، ئەوە ئەم منداڵە وەزیفە سرووشتیەكانی دەست فێر نابێت. چونكە هەموو ئەو جۆرە

بەکارهێنانانەی دەست کە لە خێزانی کوردیدا باون، دەستێکی پەلاماردەر و شاڵاوهێنەر بە منداڵ دەناسێنن و دەیخەنە سەر ئەو بڕوایەی کە ئەویش بەو جۆرە دەستی خۆی بەکار بهێنێت. بێبەش بێت لە بەکارهێنانی ئەو ئەندامە گرنگەی لەش بۆ پەیوەندیگرتن و بەخشین و لێوەرگرتن. منداڵی کورد بەرلەوەی فێری دەستکردنە ملی هاوڕێکانی ببێت، فێری ڕنینەوەی قژیان دەبێت و بەرلەوەی فێری لێکردنەوەی گوڵ ببێت، فێری بەردهاویشتن دەبێت!

کەواتە ئەو منداڵانەی کەدەستی گەورەکانیان تەنیا بەو جۆرە نەناسی بێت کە دەستە بۆ (زللەو نقورچ و بەردهاوێژتن و قژ ڕنینەوە) بەڵکو واشیان ناسیبێت، کەدەست پڕە لەمیهرەبانی و دەتوانێت خۆشەویستی ببەخشێت، دەتوانێت ئاراممان بکاتەوە بەوەی کە دەست بەسەرماندا بهێنرێت، بەهێمنی لە حەمامدا بمانشوات و بەهێواشی شانە بهێنێت بە قژماندا و هتد.. ئەگەر منداڵ دەستی بەمجۆرە ناسیبێت، بە بڕوای من ئەو بێ بەشیی و مەحرومیەتەی تێدا دروست نابێت کە دواجار دەستی خۆی بەشێوازێکی نامیهرەبانانە بەکاربهێنێت. بەمانایەکی تر: ئەگەر خێزان و شێوازی پەروەردەکردنەکەی وا مامەڵەی لەگەڵ منداڵدا کردبێت، کە ئەو «قوربانی»یەکە و لەهەر ساتێکدا بۆی هەیە بکەوێتە بەر شاڵاوەکانی دەست، ئەوا ئەم منداڵەش لەتەمەنی دواتری خۆیدا کاتێك جەستەی پێدەگات و ئەویش هەست بەتوانا و دەسەڵاتی خۆی دەکات، ئەوانی تر دەکات بەقوربانی. لەوانەیە یەکەمین قوربانیەکانی ژێر دەستی ئەم کەسانەش خێزانەکان و کەسانی نزیکی خۆیان بن.

لەلایەکی ترەوە، لەکۆمەڵگای ئێمەدا تاکە کەس تا تەمەنێکی زۆر شتێکی نییە لەڕێیەوە خۆی بسەلمێنێت، بۆیە لە قۆناغێکدا ئەم دەست

بۆ بردن و نقورچگرتنە وەك جۆرێ لەخۆسەلماندن و خۆسەپاندن دەردەکەوێت و بکەرەکانی دەیانەوێت بیسەلمێنن کە ئەوانیش *مەن*. لە هەموو حاڵەتێکدا کەدوو مرۆۋ دەست لەیەك دەدەن، یان دەست بۆ یەکتر درێژ دەکە، جۆرێك لەپەیوەندی دروست دەبێت، بەڵام جیاوازیی هەیە لەنێوان ئەوەی کە ئێمە دەست درێژ بکەین بۆ ئەوەی تەوقە لەگەڵ یەکێکدا بکەین، یان باوەش بەیەکێکدا بکەین، لەگەڵ ئەوەی نقورچ لەیەکێك بگرین. وەلێ لە هەردوو باردا جۆرێ لە خۆ سەلماندن و تەئکیدکردنەوە سەر خۆ، هەیە. لە کۆمەڵگایەکدا کە مۆڵەتی نەداوە تاکەکەسەکانی بەپێی قۆناغەکانی تەمەن خۆیان بسەلمێنن، ئەوە ئەو تاکانە بەدوای خۆ سەلماندنی *لادەرانە*دا دەگەڕێن و هەرکات چاودێری کۆمەڵایەتییان لەسەر نەما، دەیانەوێت هەلێك بقۆزنەوە و چەپێنراوەکانیان بەتاڵ بکەنەوە و بەرامبەرەکەیان بکەن بە قوربانیەك. بێگومان ئەم دیاردەی دەست بۆ بردنو نقورچ گرتنە، تەنها تایبەت نییە بەکۆمەڵگەی کوردی، بەڵکو هەموو ئەو کۆمەڵگەیانەش کە وەکو کۆمەڵگای ئێمە دروستبوون و دەسەڵاتی خێزانو چاودێرێکردنی کۆمەڵایەتی ئەوەندە تیایاندا بەهێزە، ئەم جۆرە کەسایەتیانە بەرهەم دەهێنێت. بەڵام ئەگەر ئێمە کۆمەڵگای خۆمان وەربگرین و وردتر قسانی لەسەر بکەین، ئەوە من پێموایە دیاردەی دەستبۆبردن و خۆلێخشاندن و نقورچبازی لە هەشتاکانەوە بۆ نەوەدەکانو دواجار بۆ ساڵانی دوو هەزار، گۆڕانی زۆری بەسەردا هاتووە.

لەهەشتاکاندا ئەوانەی کە دەستیان بۆ کچەکان دەبرد و نقورچیان لێدەگرتن زیاتر لەشوێنە پڕ جەماوەرییەکان (قەرەباڵغ) ئەم کارەیان دەکرد، لەو شوێنانەی کە بواری خۆ ونکردن زیاترە. ئەم کەسانە دواجار کاراکتەرێکی *نەعامە* ئاسایان هەیە و دوای ئەنجامدانی کارەکەیان

سەريان دەكەن بەناو ئاپۆرەی خەڵكدا. دەتوانم بڵێم لە هەشتاكاندا هەميشە ئەو كەسانە لەشوێنێكی وا دەگەڕان، كەبتوانن بەزووترين كات ئەو كارە ئەنجام بدەنو دواجار خۆيان لەناو ئاپۆرەی جەماوەردا ونبكەن، بۆچی؟ لەبەر ئەوەی چاودێريی كۆمەڵايەتی و سزاكان لەهەشتاكاندا لە كۆمەڵگای ئێمەدا زۆر زياتر بوو بە بەراورد لەگەڵ ئێستادا. بەڵام لەنەوەدەكانەوە تائێستا، هەست دەكەم ئەم دياردەيە چيدی دياردەيەك نييە، تەنيا لەشوێنی قەرەباڵغ و لەناو ئاپۆرەی جەماوەردا رووبدات، گەرچی لەوێش روودەدات، بەڵام لەشوێنی چۆڵتريش روو دەدات، ئەمەش بەڵگەيە بۆ ئەوەی كە كۆنترۆڵی كۆمەڵايەتی و سزاكان لاواز بوون. لەهەشتاكاندا ئەم دياردەيە بەزۆری دياردەی ناو بازاڕەكان، پاسازەكان و ڕيزی نان و نەوت وەرگرتن و تەنانەت مەسيرەكان و حاڵەتەكانی قڵيشانەوە بوو كە لەشوێنی فراواندا ئەنجامدەدران. بەڵام لە نەوەدەكاندا بكەرانی ئەم دياردەيە بۆ شوێنی بەرتەسكتر دەگەڕێن و دياردەكە دێتە ناو دائيرەكان و ناو پاس و تەكسی و شوێنە بەرتەسكەكانەوە و لە ساڵانی سەرەتای دوو هەزاريشدا بكەرانی ئەم دياردەيە دەچنە ناو ڕيزی چڕی ياريگاكانەوە، وەكئەوەی لە هەولێر و سلێمانی و لەكاتی كۆنسێرتەكانی «زەكەريا»ی گۆرانيبێژدا بينيمان. ئەمەش ئەوە ئاشكرا دەكات كە لە دوای ڕاپەڕينەوە ميدياكان و لە ئێستاشدا ئەنتەرنێت، لە ئاستی ديداريدا شەپۆلێكی ڕەهابوونی سێكسيان خستەگەڕ بەبێ ئەوەی كۆمەڵگا لە ئاستی عەمەليدا ئاسانكاری بكات بۆ ڕاييكردنی ئارەزووی ئەندامەكانی، ئەمە جگە لەوەی بەبەراورد لەگەڵ هەشتاكاندا سزای كۆمەڵايەتيانەی ئەم دياردەيە كەمتر بۆتەوە.

* ئەی هەستناكەيت پەيوەنديشی هەبێت بەو جياوازييەی لە تەماشاكردنی كۆمەڵگادا هەيە بۆ جەستەی نێر و مێ؟

– بێگومان، خاڵێكی تر بۆ بەردەواميی ئەم دياردەيە ئەوەيە كە تۆ باستكرد. ئێمە لەكۆمەڵگايەكدا دەژين كە هەر زوو جەستەی كچان لە كوڕەكان ياساغ دەكرێت و ئايين دەكەوێتە حەرامكردن و بە پيس لە قەڵەمدانی چونكە سەرچاوەی گوناهە، كۆمەڵگا بەوشێوەيە سەيری دەكات كە ئەمە «حەرەمێكی كۆمەڵايەتيە» و خاوەندارێكی هەيە و تۆ بۆت نييە لێی نزيك ببيتەوە. ئەمە جگە لەوەی كە لە سيستەمی پەروەردەيی ئێمەدا و لە دەرسی زيندەوەرزانيدا، كاتێك دەگەينە وانەی پێكهاتەكانی لەشی مرۆڤ، تەنيا كۆئەندامی لەشی نێر دەخوێندرێت و هی مێ ناخوێندرێت! كەواتە سيستەمی پەروەردەش يارمەتيدەر و تەواوكەری هەمان بۆ چوونی سادە و سەر پێيانەی كۆمەڵگايە كەجەستە شتێكە نابێت ئێمە پرسياری لێ بكەين. كاتێك مرۆڤ نەتوانێت بەشێوازێكی سروشتی ئەو لەشەی كەئارەزووی دەكا، ئاشكرای بكات، رقی لێی دەبێتەوە و دێت ئازاری بەرامبەرەكەی دەدات، چونكە ئەو تا بەرامبەر وەك قەدەخەكراوێك ببينێت هەميشە ئازاری پێ دەچێژێتو ئەشزانێت، كە لەڕێگەی ترەوە ناتوانێت پێی بگا بۆيە بير لە ئازاردانی دەكاتەوە. خاڵێكی تر كە نابێت بەسەريدا تێپەڕين بريتيە لە سەرنج ڕاكێشان. ئێمە دەزانين كە نێر و مێ بەهۆی جەستەيانەوە سەرنجی يەكتر ڕادەكێشن و لە فرسەتێك دەگەڕێن بۆ ئەوەی لەساتێكدا لەهەموو كۆنترۆڵە كۆمەڵايەتييەكانو هەموو شەرمە كۆمەڵايەتی و ئايينيەكان خۆيان ڕزگار بكەن و بگەن بە يەكتر. ئەم سەرنجڕكێشانە لای كچەكان حاڵەتێكی پاسيڤ وەردەگرێت و لە نيگاكردندا بەرجەستە دەبێت، لە كاتێكدا لای كوڕەكان حاڵەتێكی ئەكتيڤ بەخۆيەوە دەگرێت و دەگات